

Konzervativizam Matice hrvatske

Vedran Obućina

Matica hrvatska često je nazivana utvrdom hrvatskog konzervativizma, dapače i nacionalizma, a njezini djelatnici i članovi predvodnicima hrvatske intelektualne desnice

Matica hrvatska često je nazivana utvrdom hrvatskog konzervativizma, dapače i nacionalizma, a njezini djelatnici i članovi predvodnicima hrvatske intelektualne desnice. Njezina konzervativna uloga definirana je u Hrvatskom proljeću kada je bila rasadnik ideja hrvatskih sveučilištaraca i studenata koji su se uključili u, kako to naziva kolumnist Jurica Pavičić, konzervativnu revoluciju 1971.¹ "Konzervativna revolucija" nastavila se obnovom rada Matice nakon osamostaljenja Hrvatske kad je oko sebe okupila "domoljubne" ličnosti što je ponekad graničilo sa skandalom (primjerice, povratak dugogodišnjeg urednika Hrvatske revije u izgnanstvu Vinka Nikolića izazvao je velike rasprave i u javnosti i u intelektualnim krugovima). Dolaskom na predsjedničko mjesto Igora Zidića takvo je traženje te institucije prestalo. Zidić sam sebe naziva modernim tradicionalistom ili neokonzervativcem, odbijajući nazive desničari i ljevičari, jer ih smatra ideološkim pozicijama koje nemaju veze s njegovim mišljenjem. Istodobno, Zidić jasno prokazuje polariziranost hrvatskog društva unutar koje se desnica, pa i konzervativizam općenito, povezuju s gubitničkim i zločinačkim pokretima iz Drugoga svjetskog rata. Opravdano se pita zašto se ljevica povezuje samo s partizanskim pokretom koji nije bio samo antifašistički, nego je bio i izdanak komunističke ideologije i, doduše, pobjedničkog pokreta iz Drugoga svjetskog rata koji je pak stvorio totalitarnu državu. U ovom radu nastojim primijeniti političku ideju konzervativizma na Maticu hrvatsku te pokušati objasniti na koji se način Matica može smatrati stožernom institucijom hrvatskoga intelektualnog konzervativizma.

Vedran Obućina, završio poslijediplomski specijalistički studij Regionalne studije Srednje i Jugoistočne Europe na Fakultetu političkih znanosti. Urednik društvenih i političkih tema u listu *Vijenac* i predsjednik *think thank* Politea. E-pošta: vedran.obucina@matica.hr

Orisi konzervativizma

Konzervativizam je zasigurno jedna od političkih ideja koja je najteže definirati. Tim se imenom krste mnogi pokreti i pojedinci, često primjenjujući *ad hoc* objašnjenja koja proizlaze iz jednostavnoga dihotomnog viđenja svijeta. Govoreći o složenim dimenzijama političkih različitosti, Benoit i Laver savršeno uočavaju svu iskrivljenost te pojednostavnjenosti:

"Sve ovo ukazuje na to da je vrlo uobičajeno misliti i govoriti o politici u pozicijskom poimanju. Uistinu je vrlo teško analizirati pravu političku debatu bez upotrebe pozicijskog jezika i racionalizacije. Skeptični čitatelj bi trebao to sustavno pokušavati neprekidno nekoliko mjeseci. Nije riječ o tome da stvaramo zahvalnu *analogiju* između politike i fizičkog prostora unutar kojega živimo naš svakidašnji život. Riječ je o mnogo više stvari. Većina ljudi – uključujući one koji su blaženo nesvjesni misterija političke znanosti, kao i one koji potpuno odbacuju iste te tajnovitosti – ne uspijeva govoriti o realnoj politici bez upotrebe pojmova pozicije, udaljenosti i kretanja unutar važnih pitanja. Ti pojmovi izgleda imaju duboke korijene u načinu na koji ljudi, iz raznih vidova života, razmišljaju o politici i opisuju je" (Benoit i Laver, 2006:12; istaknuli autori).

U toj dihotomiji konzervativizam se gotovo isključivo stavljaju na desni pol. No kao što Benoit i Laver kažu, desnica i lijeva su pojednostavnjeni pojmovi koji pomažu u definiranju idealnih tipova prema kojima se mjeri politička stvarnost, ali je ona mnogo složenija i odudara od uobičajenih stereotipa. Konzervativizam je u biti ono što mu samo ime kaže: ideja koja konzervira, čuva i štiti određeno stanje, određeni *status*

Neki anglosaksonski proučavatelji konzervativizma misle da u njemu ne treba tražiti ništa jasno, konzistentno, racionalno, načelno ili sadržajno, nego se treba osloniti na empatičnost konzervativaca kako bi se shvatio njihov način gledanja na svijet općenito i na politiku posebno

quo. Kao takav, on može štiti i permanentnu komunističku revoluciju, što je Rade Kalanj (1998) u svom tekstu o prirodi i mijenama konzervativizma opisao kao *coincidentia oppositorum*. Konzervativna vlast je i sovjetska vladavina u SSSR-u, vlast Margaret Thatcher u Velikoj Britaniji te revolucionarno-vjerska džamahirija u Libiji. Takav svjetonazor, međutim, ne optužuje napredak. Zidić kaže: "Kritički duh ne smije, boreći se za zanemarene vrijednosti, prespavati novo, koje se neprestance rađa. Ako je jedan dio našega duha posvećen *konzerviranju* i *tradiranju* nekih dobara, drugi dio mora biti posvećen *otkrivanju novih vrijednosti*, tehnikâ i modelâ ponašanja,

broj 7 - rujan 2011.

jer nama nije do pasatizma, nego do skladna razvoja" (Zidić, 2008: 23, 24). Naravno, većina znanstvenika govori o konzervativnim vladama desnog centra, objedinjenima u stilu i politici konzervativnih, demokršćanskih i republikanskih političkih stranaka. No konzervativizam je mnogo širi i sveobuhvatniji pojam. Upravo kod institucija kakva je Matica hrvatska

Povijesna iskustva oblikuju konzervativni svjetonazor i konzerviraju ona "zlatna doba" koja su u sjećanju naroda ostala kao formativna

politički konzervativizam prelazi u šire sfere javnog života. On zasigurno obuhvaća nekoliko glavnih pojmova, među njima sigurnost, slobodu i tradiciju odnosno, kako je rekao Peregrin Worsthorne, konzervativizam čuva zemlju prepoznatljivo istom (Honderich, 2005:7). Neki anglosaksonski proučavatelji konzervativizma poput Bernarda Cricka, Lorda Parekha, Rogera Scrutona i Teda Hondericha misle da u njemu ne treba tražiti ništa jasno, konzistentno, racionalno, načelno ili sadržajno, nego se treba osloniti na empatičnost konzervativaca kako bi se shvatio njihov način gledanja na svijet općenito i na politiku posebno. No to ne znači da konzervativci nemaju svoju ideološku osnovu. Ona proizlazi iz osnovnog pogleda na svijet koji je stvoren u prirodnoj hijerarhiji utemeljenoj na razlici među ljudima. Te razlike ne dopuštaju egalitarizam nego samo meritokraciju, a napredak se temelji na evoluciji, a ne na revoluciji. Razlike među konzervativcima ne slijede iz izvorišta njihovih stavova prema svijetu nego iz konkretnih iskustava pojedinih društava. Oni, naime, svoje politike, ideje i načela izvode iz povijesti. Povijesna iskustva oblikuju konzervativni svjetonazor, bila ona dobra ili loša, i konzerviraju ona "zlatna doba" koja su u sjećanju naroda ostala kao formativna. U tom smislu konzervativci mogu biti racionalisti ili skeptici (krajnji ili umjereni), pri čemu John Kekes (2004) smatra da su umjereni skeptici najbolji opis suvremenih konzervativaca. Racionalisti žele učiti iz povijesti, ali samo zato jer ih to usmjerava prema temeljnim razmatranjima koja se zasnivaju na moralnom poretku. Kekes ih dijeli na više vrsta, jer se neki konzervativci oslanjaju na religijska tumačenja, neki su platonisti, neki hegelijanci itd. Nasuprot njima, Kekes prepoznaje skeptične konzervativce. Ekstremisti među njima svoje viđenje svijeta temelje na fideizmu odnosno odbacuju razum kao način "vodstva" prema političkim režimima koji stvaraju pravedno društvo te svoj put vide u vjeri. Između racionalista i ekstremnih skeptika Kekes smješta umjerene skeptike. Oni ne smatraju da ne postoji moralni poredak u stvarnosti, ali ne misle da posjeduju dovoljno relevantnog znanja kako bi se takav moralan poredak ostvario. Stoga se okreću povijesnim zapisima raznih političkih poredaka i žele politički poredak koji će biti duboko ukorijenjen u iskustvu ljudi koji su podložni određenoj vlasti.

Matica hrvatska kao konzervativna institucija

Matica hrvatska je najstarija hrvatska kulturna institucija. Osnovana je 1842. kao ustanova koja podržava nacionalnu svijest, književnost, umjetnost i znanost te su na njezinim temeljima rasli hrvatska politička misao, hrvatski preporodni pokret i hrvatski građanski stalež kao nositelj nacionalne ideje. Osnivač i prvi predsjednik bio je grof Janko Drašković. Među predsjednicima je bio i Ivan Kukuljević Sakcinski, poznat i po tome što je prvi održao javni govor na hrvatskom jeziku u Saboru 1843, dakle godinu dana nakon osnutka Matice. Kukuljević je ustanovi dao hrvatsko ime i sadržaj. I Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika zamišljena je i sastavljena u Matici. Kako je u Hrvatskom proljeću Matica imala stožernu ulogu, njezino je djelovanje kasnije onemogućeno, ogranci zabranjeni, članovi proganjeni, a vodstvo osuđeno i zatvoreno (Šime Đodan, Vlado Gotovac, Franjo Tuđman, Vlatko Pavlečić, Zvonimir Komarica, Marko Veselica, Hrvoje Šošić, Miljenko Foretić i drugi). Matica je 1980. sudskom odlukom zabranjena. Jugoslavenska propaganda nazivala ju je leglom nacionalizma, kontrarevolucije i rušiteljicom federativnoga socijalističkog poretka. Nastankom samostalne Hrvatske, Matica se počinje razvijati u kulturnome i društvenom smislu. Velik dio hrvatske politike i povijesti postaju predmet kritike. Gotovo je sva povijest izložena oštroj kritici, osim naprednih ideja pojedinih ličnosti i autohtonih pokreta seljaštva i pravaštva te Hrvatskog sabora kao institucije je čuvala kakvu-takvu hrvatsku posebnost i samostalnost u sklopu Habsburške Monarhije. Pokušaji reafirmacije NDH odbačeni su u svrhovitoj i razumnoj javnoj raspravi. Kako nema razdoblja koje bi se stiliziralo u "zlatno doba" hrvatske državnosti, povijesnim romantizmom nadahnuti političari i intelektualci izvukli su iz povijesti poluzaboravljene hrvatske kraljeve, knezove i plemiće. Nakon hrvatskog osamostaljenja po njima su imenovane ulice i trgovi, fakulteti, brodovi i postrojenja i dr. No hrvatski su kraljevi magloviti likovi kojima se ne znaju datumi rođenja i vladanja, grobovi, a često ni krunidbena mjesta. Mihajlo Krešimir II, kralj Miroslav ili Svetoslav Suronja "čudna" su imena koja zvuče kao da su izvučena iz prašnijavih srednjovjekovnih knjiga. I Franjo Tuđman je htio povećati značenje hrvatskih kraljeva te je državna odličja nazvao po njima.

Unatoč pokušaju da se vladari hrvatske krvi i srednjovjekovno hrvatsko kraljevstvo postave kao utemeljiteljski mit hrvatske države, kao što rade mnogi drugi narodi, Hrvatska je krenula logičnijim putem. Nisu kraljevi gradili hrvatsku državnost kroz minula stoljeća nego hrvatski narod, a državnost je ostvarena u Domovinskom ratu. Zato je Domovinski rat utemeljiteljska identitetska osnova Hrvatske a ne, primjerice, baština i sjećanje na Petra Krešimira IV. Stvaranje hrvatske države u krvavom ratu onaj je dio povijesti koji je postao ključan za konzervativno viđenje svijeta. Osnovica hrvatskog konzervativizma postale su vrijednosti i težnje za nacionalnom neovisnošću i slobodom te njihovo ostvarenje u Domovinskom ratu. Takav je stav bio očit i u govoru predsjednika Matice Josipa Bratulića na Glavnoj skupštini 8. lipnja 1996: "Zadaci obrane su iza nas, pred nama su zadaci obnove na svim područjima djelatnosti koje njeguje Matica hrvatska: misliti nam je i poraditi na obnovi gospodarstva, škol-

stva, općeg obrazovanja, kulture – na duhovnoj obnovi kako je shvaća Matica hrvatska, potičući osjećaj odgovornog rada svakoga pojedinca i solidarnost među svim građanima Hrvatske". Bratulić u tom govoru ističe da je svrha institucije promicanje hrvatskoga narodnog i kulturnog identiteta na svim područjima te umjetničkoga, znanstvenoga i duhovnoga stvaralaštva. Posebno značajnima smatra rasprave o hrvatskom jeziku, književnosti, nacionalnoj i općoj povijesti, zavičajnoj problematici te o gospodarstvu, poljoprivredi, privredi, vinarstvu, podumarstvu, zdravstvu i posebice brizi za mlade. Sve to omogućuje borba protiv pokušaja da se spriječi stvaranje hrvatske države, što je omogućilo i otvoreno izučavanje hrvatske tradicije odnosno onoga što bi se mogli nazvati hrvatstvom. Tradicija se razumijeva kao sklop običajnih vjerovanja, djelovanja i činjenja koji je preživio do danas. Institucionalnu tradicionalnost čuvaju razne institucije, kao što je Katolička crkva, ali i Matica hrvatska. Ona, naime, sagledava svijet i na temelju onoga što je hrvatski tradicionalan pogled odnosno iskustvo prošlosti. Tradicionalni konzervativci vjeruju da dobro društvo treba objediniti individualnu autonomiju i društveni autoritet, a ravnoteža među njima postiže se isticanjem tradicije. U Hrvatskoj je ta tradicija u političkom smislu duboko republikanska. Prisleđujući se utemeljenja Matice, a potom i Disertacije grofa Janka Draškovića, današnji predsjednik Igor Zidić kaže: "Vjerujem da mi nećete zamjeriti kažem li da je hrvatski domoljubni osjećaj, ideju hrvatske državnosti kroz razdoblja otvorene ili prikrivene okupacije ili (ustavne) majorizacije, u vremenima borbi i trpljenja, na svojim leđima iznio hrvatski pučanin: izrabljiv, obespravljen, marginaliziran, žrtvovan – kad god je trebalo" (Zidić, 2008: 4). Na tragu kasnijih pravaških i seljačkih stavova te njihovih predvodnika Starčevića i Radića, Matica se ne skanjiva udariti i na one hrvatske velikane, plemiće i svećenike koji su razmišljali o tome kojim bi jezikom govorili, a među njima nije bilo hrvatskoga. Zato se u pravoj maniri starčevićanaca i radićevaca Matica

Osnovica hrvatskog konzervativizma postale su vrijednosti i težnje za nacionalnom neovisnošću i slobodom te njihovo ostvarenje u Domovinskom ratu

prisjeća da je hrvatski duh ukorijenjen ponajprije u hrvatskom narodu koji je pretežno živio na selu i govorio hrvatskim jezikom različitih narječja. Stoga ne čudi što su Andrija Kačić Miošić i Bartol Kačić kao više-manje narodni svećenici dobili stožerno mjesto u hrvatskoj kulturnoj, ali i političkoj povijesti. Od njih preko hrvatskih političkih stranaka do Domovinskog rata protegla se borba za Hrvatsku kao državu, za, kako Zidić kaže, "državnu organizaciju nacionalnoga prostora (teritorija) u kojoj će hrvatski narod, ne vrijeđajući i ne ranjavajući druge, ne otimljući nikome ništa, moći opstati na razini svojih oslobođenih mogućnosti i pravâ, koja u svojim državama uživaju i drugi europski narodi: Norvežani i Portugalci, Grci i Austrijanci, Talijani i Nijemci

i mnogi drugi. Naše nam je povijesno iskustvo govorilo da se bez svoje države tih pravâ nećemo naužiti" (Zidić, 2008: 8). U toj borbi, "ni jedna žrtva za domovinu nije bila uzaludna".

Konzervativne vrijednosti i svjetonazor

Konzervativna institucija ima raznolike vrijednosti. Kekes nabraja tri načina gledanja na značenje vrijednosti. Prvi zastupaju apsolutisti koji smatraju da postoje univerzalne, objektivne, najviše vrijednosti: od sreće, obveze, Božje volje, života punog vrline i slično. U Hrvatskoj je u povijesnoj perspektivi postojala jedna jedina objektivna vrijednost: samostalnost i sloboda hrvatske države. Najbolje je ilustriraju riječi Franje Tuđmana koje su kasnije zapisane i na njegovom grobu: "Sve za Hrvatsku, jedinu i vječnu Hrvatsku ni za što!" Relativisti pak smatraju da postoje mnoge vrijednosti koje nisu univerzalne i objektivne. Ipak traže određeni dogovor o tome što je prihvatljivo društvu, a što se ocrta u tradiciji, nacionalnom identitetu, temperamentu ljudi, povijesnim iskustvima, običajima i ritualima. Apsolutisti, prema Kekesu, slijede racionalističku orijentaciju, dok su relativisti povezani s fideizmom. U sredini se nalaze pluralisti koji vjeruju u univerzalni i objektivni standard koji je primjenjiv samo kod nekih vrijednosti, a koje moraju prepoznati politički sustavi koji nastoje osigurati dobar život ljudi. Koji je takav sustav? Kekes smatra da se on temelji na zadovoljavanju osnovnih fizioloških, psiholoških i socijalnih potreba ljudi.

Matica hrvatska odnosno njezin predsjednik vodi se geslom Ante Starčevića da "svaki opstojeći sustav, bio on kakav mu je drago i bio gdje, ja sudim po njegovu plodu, a taj se najjasnije pokazuje u moralu i blagostanju naroda". Kako je hrvatska država kao apsolutna vrijednost hrvatskog konzervativizma ostvarena, na redu je relativistički i pluralistički konzervativni pogled koji nastoji odrediti koje su vrijednosti primjerene hrvatskom društvu i naciji odnosno kako stvoriti politički sustav

Kako je hrvatska država kao apsolutna vrijednost hrvatskog konzervativizma ostvarena, na redu je relativistički i pluralistički konzervativni pogled koji nastoji odrediti koje su vrijednosti primjerene hrvatskom društvu i naciji

koji će na zadovoljavajući način ostvariti te vrijednosti. Vodstvo Matice smatra da mora postojati jasan osnovni plan koji sadržava nedvosmislene pojmove, ponajprije pojmove odgoja, morala, dobrog i zlog, jer "bez dobra, svijet se urušava". To vodi konzervativnoj ideji da su zlo i patnja neodvojivi od egzistencije te stoga mudrost nije u velikim utopijskim nacrtima za njihovo ukidanje, kao u marksizmu, nego u skromnim prijedlozima za njihovo ograničenje i minimaliziranje njihova utjecaja. To pozicija

broj 7 - rujan 2011.

va na potrebu najdublje odgovornosti, dosljednosti i autentičnosti u sferi politike, koja je sama po sebi ograničena djelatnost. Osuđuju se napadi na Crkvu odnosno na moralni autoritet i odgojnu ulogu Crkve. Nauk Crkve obilježava konzervativni pogled na svijet koji inherentno uključuje zlo. Naime, kršćanski je pesimizam ukorijenjen u čovjekovu padu i istočnom grijehu od kojega se mora tijekom cijelog života "čistiti". Racionalizam nije uvijek konzervativno geslo, jer su konzervativni mislioci gledali na "politiku načela", koja se tumače racionalnim pristupom ljudskoj emancipaciji, kao na put u dogmatizam i nefleksibilnost. Svako odmicanje od dobrih iskustava tradicije vodi k revolucijama koje su sve završile u krvi i despotizmu.

Kritiziraju se nemoralna utrka za profitom, medijska oligarhija, globalistički ciljevi, postmoderni relativizam, neobazriv odnos prema braniteljima, izrugivanje tradicije i vrijednosti hrvatske sredine

Pojam suočavanja s prošlošću, koji je obilježio rad organizacija civilnog društva od osamostaljenja do danas, a koji se često "specijalizira" samo za pojedina razdoblja i pojedine strane u sukobima – primjerice, samo za Domovinski rat, pa potom samo za zlodjela srpskih snaga ili zločine hrvatskih jedinica, potom samo za Drugi svjetski rat i porače i slično – nije zaobišao ni Maticu. Tako se često čuju poruke o konačnom utvrđivanju istine i nacionalnog konsenzusa o Bleiburgu i Jasenovcu jer se, slijedeći misao kardinala Josipa Bozanića, postavlja pitanje: "Mislimo li da je moguće graditi zdravo hrvatsko ili bilo koje društvo sa sviješću koja dopušta da se naraštaji naše djece i mladih do danas hrane neistinama?" Posebno bolno pitanje koje poteže Matica jesu zločini porača. Zidić se pita: "Ako Hrvatska s dužnim pijetetom, časno i akribično istražuje i komemorira mračnu zbilju Jasenovca 1941–1945, tko će, pitamo se, do kraja istražiti, obznaniti i dolično obilježiti užas Jasenovca 1945–1947?" (Zidić, 2008: 15, 16). Nedostatak lustracijskih postupaka i instituta koji bi proučavao zločine i prirodu svih totalitarnih režima na području Hrvatske te nevoljkost svih hrvatskih vlada da se suoči s tim problemima, ostavlja Matici zadaću da stalno pokušava pronaći putove i načine da se čuju makar neke revizionističke ideje. Revizionizam, naime, potpuno je legitimna povijesna metoda bez koje ne bi bilo ni napretka u povijesnoj znanosti.

U redovitim godišnjim govorima predsjednika Matice ocrta se klasični konzervativni svjetonazor. Kritiziraju se nemoralna utrka za profitom, medijska oligarhija, globalistički ciljevi, postmoderni relativizam, neobazriv odnos prema braniteljima, izrugivanje tradicije i vrijednosti hrvatske sredine. Traži se suprotstavljanje zločinima i osiguravanju mira kao glavne zadaće države: "Snajperski hitac i narodnjačka pucnjava, bejzbojska palica i eksplozivne naprave, podmetnuti požari i ucjenjivačka

pisma, prostačko mito i 'profinjena' korupcija postali su dijelom našega životnoga krajolika; tek što su se razbojstva iz crnih šuma i hajdučkih gudura preselila na školska igrališta, u sudska predvorja, u bolničke hodnike, na ulice i trgove, u gradska zabavišta i kavane: zločin se urbanizira; no periferni se – nerijetko krvavi incidenti – događaju i u prigradskim naseljima i selima – moralna se neosjetljivost i nasilnička beščutnost raširila po svoj zemlji" (Zidić, 2008: 21). Takvi se stavovi uklapaju u starčevićansku tradiciju jer je Starčević svojedobno govorio: "Napreduje naš narod u siromaštvu, u dugovima, on propada na broju, te biva dan na dan kržljiviji, a množe se zloće i zločini..." I otac modernog konzervativizma Edmund Burke (1962) prvim je uvjetom slobode smatrao vladavinu zakona, a potom neovisno sudstvo, sustav predstavničke vlasti, instituciju privatnog vlasništva i politiku prema inozemstvu koja čuva neovisnost očuvanjem ravnoteže moći.

Je li Matica hrvatska nacionalistička institucija?

Mnogo se raspravlja o tome je li Matica hrvatska nacionalistička institucija, često samo zato što je konzervativna. Ako se misli na ekstremni nacionalizam, onda treba naglasiti da je konzervativizam dijametralno suprotan ekstremističkim pokretima, budući da smatra kako čovjekovu prirodu karakteriziraju napetosti koje se mogu ublažiti, ali ne potpuno odstraniti političkim djelovanjem (O'Sullivan, 2003). Ipak postoje neke razlike. Francuski, britanski i njemački konzervativni pravac prilično se razlikuju kad je riječ o naciji kao "objektu konzerviranja". Nasuprot francuskoj misli koja se temelji na pesimizmu Josepha de Maistre i konzervativnoj utopiji iz predrevolucionarnog doba, kao i nasuprot britanskoj tradiciji skeptičnosti i fleksibilnosti u traženju sredine, njemačka je konzervativna ideja nadahnutu filozofijom povijesti i viđenjem države kao organske zajednice. Velik dio hrvatske intelektualne povijesti bio je pod utjecajem njemačke tradicije. U literaturi postoji veliki raskol između teoretičara koji smatraju da je nacija stariji pojam od nacionalizma i onih koji je smatraju njegovim proizvodom. Neki, primjerice Adrian Hastings (2003), tvrde da je nacija nastala u srednjem vijeku, u dobu kad je Biblija prevedena na engleski jezik. Takvo viđenje nacije (*natio*) za razliku od naroda ili puka (*gens*), koje je svojstveno Andersonu i djelomice Greenfeld (v. Smith, 2003), oprečno je mišljenjima klasičnih teoretičara modernizma prema kojima je nacija proizvod nacionalizma – pokreta i ideologije koji su nastali u ranom 18. stoljeću nakon Francuske revolucije. Kasnija razlikovanja građanskoga i etničkog nacionalizma uvelike su nejasna i nevažna jer se politika pokazala istom i u Istočnoj i u Zapadnoj Europi. Uostalom, i u "zapadnome političkom" i "istočnome genealoškom" tipu nacionalizma prisutan je snažan primordijalan kod, pun etnosimbolizma kakav je razvio Anthony Smith (2003). Konzervativni nacionalizam vjerojatno bi bio najbliži "liberalnom nacionalizmu". Teoretičarka nacionalizma Jocelyne Couture kaže da je formiranje nacije posvećeno slobodama i pravima koji su uobičajeni u ustavnim liberalnim demokracijama. No što je nacionalističko u takvome liberalnom nacionalizmu? Očito se misli na to

da članovi zajednice dijele ili žele dijeliti zajedničku kulturu, jezik, povijest, institucije i neke zajedničke društvene projekte, uključujući i projekt ostvarenja i osiguranja političke suverenosti. Članove društva objedinjuje ljubav prema pravедnosti i prema državi. S tog je stajališta mnogo lakše postići etnonacionalnu solidarnost. No liberalno viđenje pravédnosti ne uključuje samo pripadnike neke etničke skupine nego sve građane. To nas približuje francuskom idealu građanskog

Pozicija Matice hrvatske mogla bi se nazvati nacionalističkom u smislu univerzalnog nacionalizma odnosno mišljenja da je legitimno slijediti interese vlastite nacije pod istim uvjetima pod kojima to čine druge nacije

nacionalizma odnosno Habermasovu "ustavnom patriotizmu", dakle odanosti ustavnom uređenju vlastite države, što ima malo ili gotovo ništa zajedničkoga s etnonacionalizmom. U pokušaju da se objasni pozicija Matice hrvatske treba odbaciti svaki *a priori* negativan prizvuk nacionalizma. Nacionalizam se može promatrati kao univerzalna ili partikularna ideja (Barry, 2003, u: Miller, 2003). Kao univerzalna ideja, on polazi od toga da svi ljudi duguju najveću lojalnost vlastitoj naciji te se pripadnost naciji smatra osnovnim dobrom svakoga ljudskog bića. Partikularistički nacionalizam naglasak stavlja na borbu za nacionalne interese na račun interesa drugih zemalja, i to bez obzira na druge vrijednosti kao što su izbjegavanje krvoprolića, poštivanje međunarodnih zakona ili međunarodnu suradnju. Pozicija Matice hrvatske mogla bi se nazvati nacionalističkom u smislu univerzalnog nacionalizma, odnosno mišljenja da je legitimno slijediti interese vlastite nacije pod istim uvjetima pod kojima to čine druge nacije. Matica je sedamdesetih godina slijedila legitiman program univerzalnih nacionalističkih pokreta koji teže samostalnoj državi. Jedino je jamstvo političkog opstanka u suvremenim uvjetima zaštita od intervencije vanjskog neprijatelja koju osigurava odvojena politička organizacija, dakle država (Smith, 1971:217). Danas Matica podupire izgradnju nacije iznutra, a to znači konzervativnu ideju očuvanja onoga što je dobro u tradiciji neke nacije, a to su država, teritorij, jezik, religija, povijest, obred i svečanosti (Smith, 2003:230, 231). Matica izražava i brigu za "izgradnju nacije" i među Hrvatima koji ne žive u Hrvatskoj, koji su autohtone ili stare manjine ili zajednice u drugim državama, što uključuje strategije transsuverenog nacionalizma.

Premda ga je teško jednoznačno odrediti, konzervativizam ima nekoliko univerzalnih svojstava koja se tiču moralnosti, vrijednosti, gledanja na povijest, konzerviranja dobrog u svijetu zla. Prema tome, Matica hrvatska jest stožerna, a možda i jedina, konzervativna institucija u Hrvatskoj.

Bilješke

- 1 Hrvati čekaju svoju sretnu generaciju? *Jutarnji list*, 27. 11. 2009. <http://www.jutarnji.hr/imaju-li-hrvati-svoju-sretnu-generaciju--sreca-je-uvijek-bila-za-druga-/375357> (pristupljeno 18. 7. 2011).

Literatura

- Benoit, K. i Laver, M. (2006). *Party Politics in Modern Democracies*. London: Routledge.
- Burke, E. (1791). *An Appeal from the New to the Old Whigs*. New York: Bobbs-Merrill.
- Grupa autora (2008). *Matica hrvatska 1842-1997*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Honderich, T. (2005). *Conservatism. Burke, Nozick, Bush, Blair?* London: Pluto Press.
- Kalanj, R. (1998). Mijene i konjunktore konzervativizma. *Revija za sociologiju*. (29) 3-4: 195-208.
- Kekes, J. (2004). Conservative Theories. U: Gaus, Gerald F., Kukathas, Chandran (ur.). *Handbook of Political Theory*. London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage.
- Miller, D. (ur.) (2003). *Blackwellova enciklopedija političke misli*. Zagreb: Demetra.
- Smith, A. D. (2003). *Nacionalizam i modernizam. Kritički pregled suvremenih teorija nacije i nacionalizma*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Zidić, I. (2008). *Matica hrvatska danas i sutra*. Zagreb: Matica hrvatska ■